

VÄNERN

Vindkraft i norra Vänern

Skoghall, Gässlingegrund & Sten Kallesgrund

Arkeologisk utredning, Etapp 1

Hammarö och Segerstads socknar

Hammarö, Karlstad och Säffle kommuner

Matthew Gainsford & Thomas Bergstrand

Bohusläns museum Rapport 2011:11

BOHUSLÄNS MUSEUM

Vindkraft i norra Vänern

Skoghall, Gässlingegrund & Sten Kallesgrund

Arkeologisk utredning, Etapp 1

Hammarö och Segerstads socknar

Hammarö, Karlstad och Säffle kommuner

Bohusläns museum Rapport 2011:11

ISSN 1650-3368

Författare Matthew Gainsford & Thomas Bergstrand

Grafisk form Gabriella Kalmar

Layout och teknisk redigering Lisa K Larsson

Omslagsbild Fastighetskartan med platsen för utredningsområdet markerad

Tryck Bording AB, Borås 2011

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket medgivande 90.8012

Bohusläns museum

Museigatan 1

Box 403

451 19 Uddevalla

tel 0522-65 65 00, fax 0522-126 73

www.vastarvet.se, www.bohuslansmuseum.se

Innehåll

Bakgrund.....	5
Arkivuppgifter.....	5
Uppgifter i Fornsök.....	5
Förlisningar vid Kycklinggrundet.....	5
Förlisningar vid Skoghall.....	7
Sonardata.....	7
Metod.....	7
Resultat.....	8
Slutsatser samt åtgärdsförslag.....	8
Referenser.....	8
Otryckta källor.....	8
Elektroniska källor.....	8
Tekniska och administrativa uppgifter.....	9
Bilagor.....	10

Figur 1. Utsnitt ur GSD-Röda kartan/Fastighetskartan med platsen för undersökningen markerad.

Bakgrund

Bolaget Rewind Offshore AB har genom sin konsult ÅF-konsult givit i uppdrag till Bohusläns museum att göra en sammanställning av kända vrak- och förlisningsuppgifter, samt en granskning av side scan sonar data inom tre områden i norra Väneren. Områdena omfattar dels etableringsområden för vindkraft sydväst Skoghall vid Sten Kallesgrund, och Gässlingegrund, och dels en ledningskorridor för kabelsträckning vid Skoghall (figur 1 & 2). Tom Flodén vid Institutionen för geologi och geokemi, Stockholms universitet har undersökt de aktuella områdena åren 2005 och 2010 med hjälp av ett Multi-mode sonarsystem. Side scan sonar datat granskades av Matthew Gainsford vid Bohusläns museum februari 2011.

Aktuella vrak- och förlisningsuppgifter skall ses som ett bidrag till ett kunskapsunderlag gällande kulturmiljöerna i nämnda områden. De tre aktuella exploateringsområdena är inte tidigare inventerade efter fartyglämningar.

Vrak- och förlisningsuppgifterna som presenteras nedan är inhämtade från Riksantikvarieämbetes register över kultur- och fornlämningar; Fornsök, Vänermuseum i Lidköping, privatforskaren Per Helsing, Bohusläns museum och Värmlands museum. Man bör vara varse skillnaden mellan vrak, vilken är en känd fysisk fartyglämning, och förlisningsuppgift, vilken i de flesta fall inte har en klar koppling till det förra. Förlisningsuppgifter av äldre datum har dessutom sällan någon precis lägesangivelse, utan anges ofta med vida ramar eller inga alls. Som exempel på det senare presenteras en lista över drygt 50 stycken förlisningar som inte är närmare angivna än Väneren, och detta är bara en bråkdel av antalet förlisningar i Väneren över tid (bilaga 1).

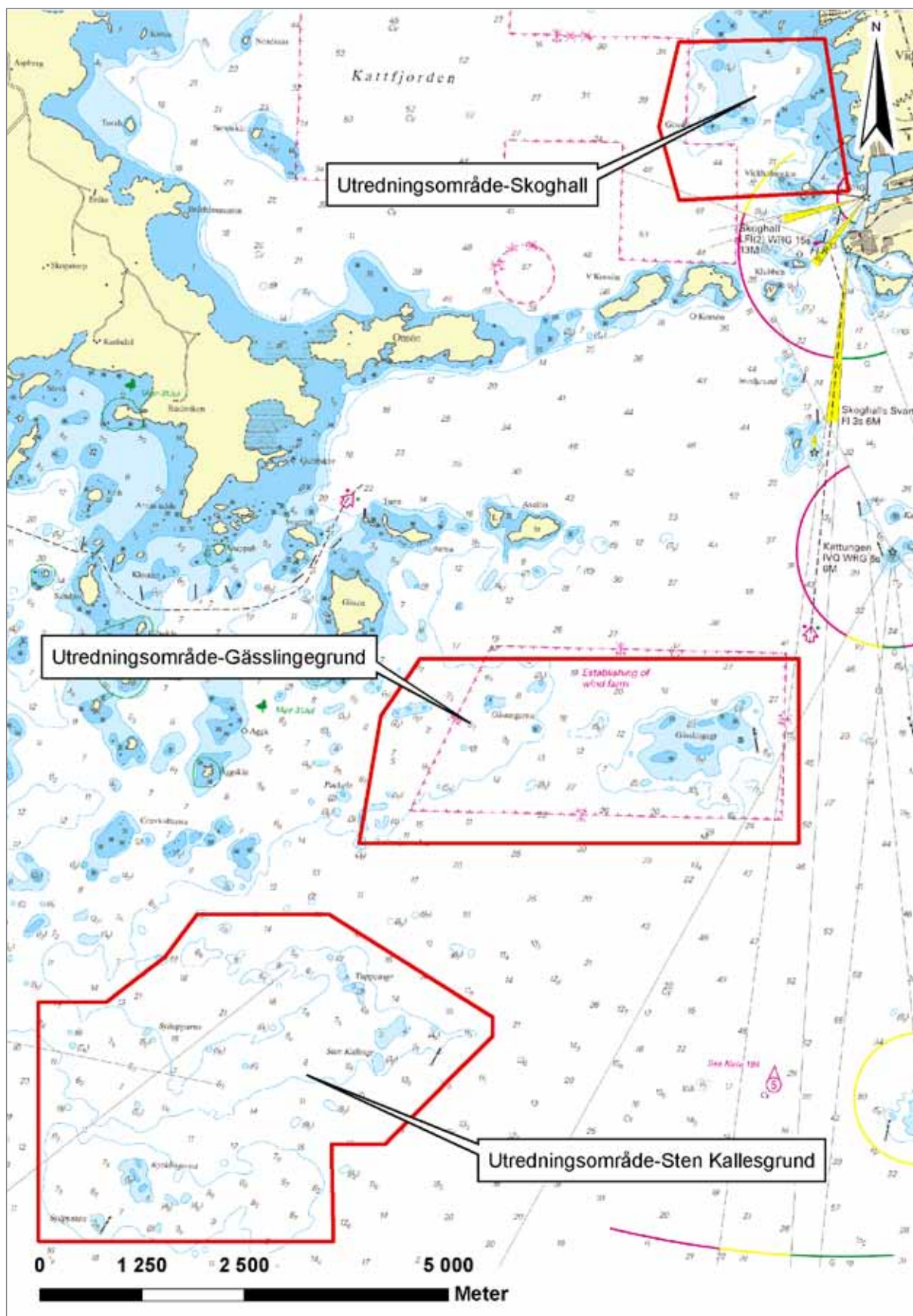
Arkivuppgifter

Uppgifter i Fornsök

I Fornsök finns inga uppgifter om kända fartyglämningar inom området för Sten Kallesgrund, Gässlinge grund eller vid Skoghall. Med god marginal öster om Sten Kallesgrund anges lämningen efter segelfartyget Ingeborg (Hammarö 118).

Förlisningar vid Kycklinggrundet

–Slupen FURSTEN (arkivnr 1264) med befälhavaren O.P. Svensson, som enligt uppgift var på väg från Skoghall till Liljedal lastad med flisved och kantrade i en storm och blev vrak på Kycklinggrundet, 1896-08-27.

Figur 2. Karta över utredningsområden. Skala 1:70 000.

–LYDIA (arkivnr 1410) med befälhavaren Herman Gustafsson och ägaren bruksförvaltaren Almqvist, som enligt uppgift var på väg från Kristinehamn till Borgvik lastad med 230 skepp-pund tackjärn och som törnade på grundet Kycklinggrundet och sedan sjönk på 7-8 famnars djup. Förlisningsdatum saknas.

Förlisningar vid Skoghall

–1780 (5 juli) förolyckades en odäckt Westgötaskuta ”1/2 mil åt andra sidan Skoghall i öppen sjö, under stark sjögång, utanför Skoghall-Sundet” (arkivnr 1028).

–1852 (29 sept) läckte och sjönk båten CATHARINA utanför Skoghall i öppen sjö på djupt vatten (arkivnr 1092).

–1780 skuta, ½ mil å andra sidan Skoghall (dito 1780 ovan?).

–1832 skuta, utanför Skoghall.

–1837 skuta, silllast, vid Skoghall.

–1837 skuta, havrelast, vid Skoghall.

–1837 skuta, okänd last, vid Skoghall.

–1837 skuta, trälast, vid Skoghall.

–1899 slup *Fursten*, vedlast, kantrade i storm utanför Skoghall.

–1945 SS *Eva*, vid Klackens lysboj, lokaliserad.

Den yngsta förlisningen, SS *Eva*, är troligen identisk med det vrak som är utmärkt på sjökortet väster om Klackens lysboj, och ligger utanför de aktuella exploateringsområdena.

Sonardata

Metod

Tom Flodén vid institution för geologi och geokemi, Stockholms universitet har undersökt, med hjälp av ett Multi-mode sonarsystem, de områden som planeras att exploateras. Profileringen utfördes med en digitalt dual frekvens EG&G modell 272TD side scan sonar på 500 kHz. Den fysiska karteringen omfattade områdena Skoghall (2000 × 2000 meter), Gässlingegrund (5000 × 2000 meter) och Sten Kallesgrund (5500 × 4000 meter). Sonar stråken 2005 var 120 meter per sida och 180 meter per sida vid mätningar 2010. Sonardatat granskades av antikvariskt personal på Bohusläns museum för att lokalisera indikationer som kan vara av arkeologiskt intresse.

Resultat

Som resultat av granskningen har sammanlagt tolv indikationer tagits ut som kan vara av arkeologiskt intresse. Sju stycken hade Flodén redan flaggat som intressanta i sin rapport (Flodén 2010). Bohusläns museums granskning resulterade i ytterliggare fem indikationer som kan vara av arkeologiskt intresse (tabell 1 & bilaga 2).

Sonar stråk	Easting (m)	Northing (m)	East (degrees)	North (degrees)	Beskrivning
5A051531	409760	6570960	13 25 00,84	59 16 04,59	Möjlig fartygslämning? BM
5A060920	408549	6570986	13 23 44,39	59 16 04,53	Möjlig fartygslämning BM
09200901	406637	6571302	13 21 43,21	59 16 13,22	Möjlig fartygslämning BM
09210938	409837	6577734	13 24 55,49	59 19 43,56	Möjlig fartygslämning BM
090211041	409749	6577411	13 24 50,45	59 19 33,06	Möjlig fartygslämning TF
5A061151	404449	6567599	13 19 30,88	59 14 11,80	Möjlig fartygslämning TF
5A061208	404229	6566750	13 19 18,34	59 13 44,18	Möjlig fartygslämning BM
5A061338	403137	6566842	13 18 09,41	59 13 45,67	Möjlig fartygslämning TF
09201236A	403453	6564718	13 18 32,67	59 12 37,86	Möjlig fartygslämning TF
09201236B	403409	6564831	13 18 29,73	59 12 41,50	Möjlig fartygslämning TF
09201236C	404118	6564778	13 19 14,52	59 12 40,35	Möjlig fartygslämning TF
09211248	401276	6566417	13 16 12,73	59 13 30,99	Möjlig fartygslämning TF

Tabell 1. Uttagna sonarindakationer. Kartdatum/projektion: UTM 33.

Slutsatser samt åtgärdsförslag

Bohusläns museum anser att samtliga uttagna sonarindikationer bör besiktigas i fält av antikvariskt personal. Syftet med en besiktning skulle vara att bedöma indikationers art och antikvariskt status. Resultatet av besiktningarna bedöms vara ett viktigt planeringsunderlag för den fortsatta tillståndsprocessen.

Referenser

Otryckta källor

Floden, T. 2010. Skoghall, Gässlingegrund & Sten Kallesgrund. Ekolodningar och Side Scan Sonar mätningar i norra Väneren 2005 & 2010. Rapport Institution för Geologi och Geokemi, SU.

Elektroniska källor

FMIS, Fornsök. (2011). *Fornlämningar på land och i vatten* [www]. Hämtat från < <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>>. Hämtat februari 2011.

Tekniska och administrativa uppgifter

Västarvet dnr:	NOK 656-2010
Västarvet pnr:	10241
Län:	Värmland
Kommun:	Hammarö, Karlstad och Säffle
Socken:	Hammarö, Segerstad
Fastighet:	Vattenområde vid Skoghall, Gässlungegrund och Sten Kallesgrund
Läge:	X 6577810, Y 410828
Vattendjup:	6–33 meter
Koordinatsystem:	UTM 33
Uppdragsgivare:	Rewind Offshore AB
Ansvarig institution:	Bohusläns museum
Projektledare:	Thomas Bergstrand
Arbetstid:	Jan-mars 2011
Undersökt yta:	Ca 33 km ²
Arkiv:	Bohusläns museums arkiv

Bilagor

Bilaga 1. *Förlisningsuppgifter av äldre datum i Väneren*

Bilaga 2. *Uttagna sonarindikationer*

Bilaga 1. Förlisningsuppgifter av äldre datum i Vänern

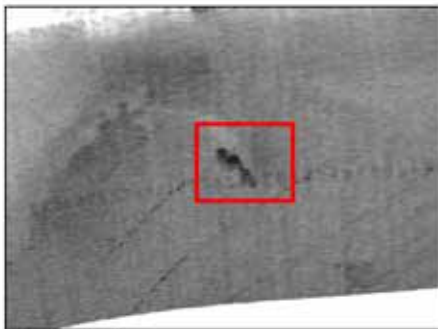
ARKIVNR	FÖRLISN_DATUM	NAMN	FÖRLISN_ORSAK	FÖRLISN_PLATS
1002	1702 FÖRE	(Skuta, Storskuta)		Vänern
1003	1702 FÖRE	(Skuta, Mindre timmerskuta)		Vänern
1004	1702 FÖRE	(Skuta, Storskuta)		Vänern
1010	1772-1773	(20 st Fartyg)	Förölyckades	Vänern
1024	1778 07	(Skuta)	Sjönk	Vänern
1025	1778 07 04	(Skuta, 2-mastad Westgotheskuta)	Förölyckades	Vänern
1031	1740 ...	CLARA		Vänern
1034	1625 11 08	(Jakt)	Förölyckades	Vänern
1036	1630 08 19-20	(Flera)	Förlorades	Vänern
1038	1631 ...	(13 st)		Vänern
1044	1635 06 04 FÖRE	HOPPET	Sjönk	Vänern
1061	1642 11	(Galias)	Förölyckades	Vänern
1064	1645 09 12	ALLIANCEN	Sjönk	Vänern
1077	1650 11 20	AMIRALEN	Sjönk	Ute i Vänern
1078	1651 09 20 FÖRE	(Skup)	Gick totalt förlorad	Vänern
1079	1651 10 06	(Fartyg av Holländskt byggnads sätt)	Kantrade	Vänern (Värmlandssjön)
1093	1652 10 16	(Fartyg)	Sjönk	Vänern
1100	1652 10 26	(Fartyg)		Vänern
1112	1658 09 15-31	IDA	Förölyckades	Vänern
1122	1660 10 04			Värmlandssjön
1130	1661 11 14-15	FREDINA (FREDINNAN)	Läckte, drev till sjöss, sjönk	Värmlandssjön
1136	1661 11 25	LINGKARLEN		Kom aldrig till Kristinehamn
1142	1663 08 14	ASKERSUND		Vänern
1166	1778 08 25	(Skuta, Kalkskuta)	Gick helt förlorad	Vänern
1177	1663 12 10	SVEA	Förliste	Vänern
1179	1663 12 10	FREJA	Strandade, sönderslogs	Vänern
1196	1669 11 03	NORDSTJÄRNAN	Riggen gick över bord, läckte, sjönk	Värmlandssjön
1200	1670 09 01	(2 st Pramar)	Försvann	NO Lurö skärgård
1229	1682 06 24	ROSBECK		Vänern
1236	1782 ...	(Jakt)		Vänern
1239	1687 07 17	(2 st)		Vänern
1246	1690 05	LINCOLN	Fick haveri	Vänern
1249	1691 05	TRE BRÖDER	Fick haveri	Vänern
1250	1692 05	AUGUSTA	Fick haveri	Vänern
1251	1693 05	HILDA	Fick haveri	Vänern
1252	1694 05	EMMA	Fick haveri	Vänern
1253	1695 05	ADRIAN	Fick haveri	Vänern
1254	1696 05	LÖFVA	Fick haveri	Vänern
1255	1697 05	ERLANDUS	Fick haveri	Vänern
1354	1690 ...	JOHN	Förliste	Vänern
1402	1696 06 10 (26)	NEPTUNUS	Läckte, förtylid, kantrade, förliste	Vänern
1409	1778 10 04	(Skuta)	Förlorad	Vänern
1419	1660 10 15 FÖRE	(Flera)	Kantrade, kommo på grund	Vid inloppet till hamnar
1421	1778 ...	(Skuta)	Förlorad	Vänern
1490	1657 12 18 FÖRE	(Fartyg)		Vänern
1491	1685 06 22 FÖRE	SIGNE	Förlorad	Vänern
1497	1778 10 04 före	(Skuta)		Vänern
1498	1778 10 04 före	(två)		Vänern
1502	1778 10 04 före		Sjönk under fulla segel	Vänern
1504	1761 FÖRE	SJÖROSA	Förliste	Vänern
1505	1757 ...	FORTUNA	Förliste	Vänern
1506	1782 ...	(Jakt)	Förliste	Vänern
1508	1765 ...	(2 st Kristinehamnskutor)	Förölyckades	Vänern
1539	1667 vären	WILHELMINA	Förliste	Värmlandssjön

Bilaga 2. *Uttagna sonarindikationer*

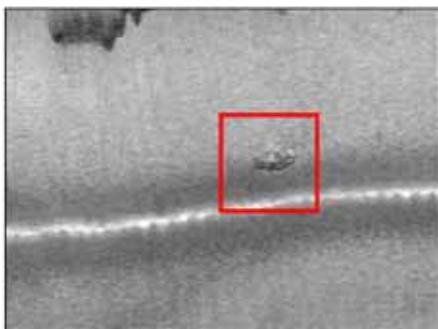
Gässlingegrund

5A051531
Möjlig lämning? BM
44x10 meter

5A060920
Möjlig fartygslämning BM
21x7 meter
c. 20 meters djup

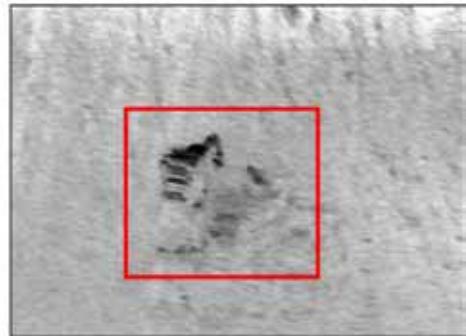

09200901
Möjlig fartygslämning BM
18x6 meter
6-8 meters djup

Skoghall

09210938
Möjlig fartygslämning BM
12,5x7,5 meter
c. 20 meters djup

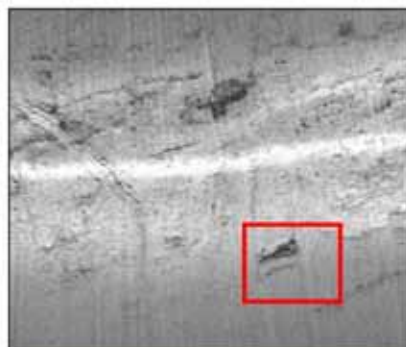

090211041
Möjlig fartygslämning AF
17x5 meter
33 meters djup

Sten Kallesgrund

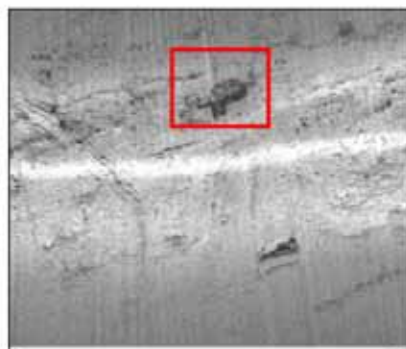
5A061151
Möjlig fartygslämning AF
20x5,7 meter
14 meters djup

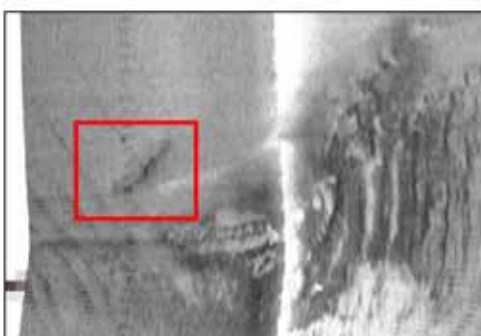
09201236A
Möjlig fartygslämning AF
30x10 meter
10 meters djup

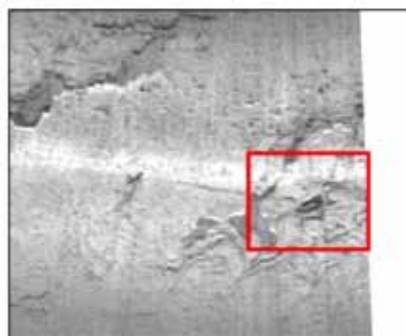
5A061208
Möjlig fartygslämning BM
12,5x4 meter
6-8 meters djup

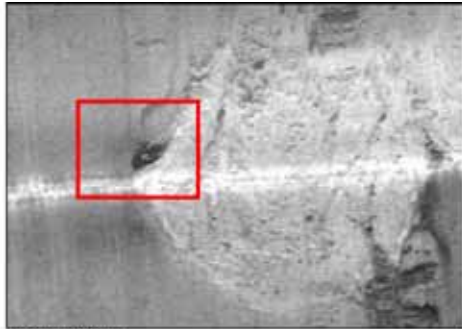
09201236B
Möjlig lämning AF
45x13 meter
10 meters djup

5A061338
Möjlig fartygslämning AF
30x8 meter
13 meters djup

09201236C
Möjlig fartygslämning AF
16x5 meter
10 meters djup

09211248

Möjlig fartygslämning AF

401276E / 6566417N

59 13 30,9860N / 13 16 12,7294E

21x7 meter

12 meters djup

